

Edelläkävijä Erik Allardt

Miksi Allardtin hyvinvointiajattelu sopii nimenomaan kestävän hyvinvoinnin tutkimukseen?

TUULA HELNE

Erik Allardtin (1925–2020) hyvinvointiteoria on viime aikoina saanut runsaasti huomiota. Hannu Uusitalo ja Jussi Simpura (2022) ovat kirjoittaneet Allardtin hyvinvointitutkimuksesta ja sen vaikutuksista, ja hänen hyvinvointitutkimuksensa (1976b) tuloksia on vertailtu tuoreempiin aineistoihin (Uusitalo ym. 2022). Frank Martela (2022) on esittänyt Allardtin hyvinvointitulotuvuudet ”päivitettynä nykyaikaan”. Tulossa on myös Allardtin sosiologiaa ja sen merkitystä käsittelevä artikkelikokoelma (Alapuro ym. 2023). Jo pidempään minä ja kollegani olemme kehittäneet Allardtin hyvinvoinnin olottuvuuksista inspiraatiota saanutta kestävän hyvinvoinnin HDLB-viitekehystä (Helne 2010; Helne ym. 2012; Laatu ym. 2012; Hirvilammi & Helne 2014; Hirvilammi 2015; Helne & Hirvilammi 2015; 2017; 2019; 2021; 2022; Helne 2019; 2021; 2022). HDLB-jäsennyistä on ehdotettu perustaksi hyvinvointitalouden mittaristolle (Hiilamo 2022; Korhonen ym. 2022; SOSTE 2023). Sitä on myös käytetty pandemian hyvinvointivaikutusten arviointiin (Hiilamo 2021) ja nuorten resilienssin tutkimiseen (Benjamin ym. 2022).

Voisi jopa sanoa Allardtin sosiologian elävän uutta kultakautta. Lukuun ottamatta omia julkaisujamme Allardtin näkemyksiä hyvinvoinnin tai hyvinvointitutkimuksen ja luonnon välisestä suhteesta ei kuitenkaan ole käsitelty, vaikka hä-

nen kirjoituksistaan löytyy selkeä ympäristöhuolen juonne.

Kirjoitukseni keskittyy tämän aukon paikkaamiseen. Se täydentää tehtyä ja tekeillä olevaa Allardt-tutkimusta ajankohtana, jona ekologista monikriisiä ei voi enää sivuuttaa hyvinvointitutkimuksessa. Kirjoitus avaa siten uuden näkökulman Allardtiin hyvinvoinnin teoreetikkona. Tuon esiin Allardtin vähemmälle huomiolle jääneitä tekstikohtia ja tekstejä tarkentaen ja perustellen niiden avulla, miksi Allardtin hyvinvointiajattelu soveltuu lähtökohtaisesti juuri kestävän hyvinvoinnin tutkimukseen. Lähdän liikkeelle esittelemällä Allardtin hyvinvointiteorian olennaisia kohtia kestävän hyvinvoinnin perspektiivistä. Siirryn sen jälkeen analysoimaan Allardtin teorian ja HDLB-viitekehysten suhdetta. Kolmannessa alaluvussa avaan Allardtin ympäristöajattelun radikaalia luonnetta. Kirjoitus osoittaa, miksi Allardt on ajankohtainen myös kestävyysmurrosta tavoiteltaessa. Tätä pohjustamaan nostan kärkeen Allardtin (1991, 15) painavan näkemyksen yhteiskuntatieteen roolista:

Yhteiskuntatieteen tehtävänä on analysoida ja osoittaa, minkälaisen ehtojen vallitessa ja minkälaisen toimenpiteiden avulla ihmiset saadaan ratkaisevalla tavalla supistamaan kulutustaan ja siten tavoittelemaan pienempää ympäristön kuormitusta ja kestävää kehitystä.

Kiitän Tuuli Hirvilammia kirjoitustani koskevista kommentista sekä Hannu Uusitaloa avusta eräiden Allardtia koskevien kohtien tarkistamisessa.

Kestävyyden ja Allardtin laaja tarveperustainen hyvinvointikäsite

Hyvinvoinnin, hyvän elämän ja hyvän yhteiskunnan määrittelyä pidetään vaikeana tehtävänä. Allardt kirjoittaa, että hyvinvoinnin arvioiminen merkitsee todellisen maailman vertaamista toivotuun maailmaan, mikä edellyttää arvojen asettamista. Hän kuitenkin keskustelee utopioiden vaarallisista seurauksista ja päätyy kannattamaan Karl Popperin (1969) tapaa ottaa lähtökohdaksi huonojen olosuhteiden poistaminen. (Allardt 1976b, 13–15.) Tältä pohjalta Allardt määrittelee hyvän elämän huonojen olosuhteiden puutteeksi. Toisin kuin nykyisessä yhteiskuntapolitiisessa keskustelussa on tapana, hän turvautuu sanaan kärsimys: huonot olosuhteet tunnistaa siitä, että elävät olennot kärsivät ja voivat huonosti, sillä niiltä puuttuu jotain olennaista. Huonot olosuhteet voidaan siten määritellä puuttuvaksi tarpeidentyydytykseksi. (Allardt 1998, 124.)

On huomionarvoista, että Allardt käyttää ilmaisua ”elävät olennot”. Hän toteaa, että pohdintaa hyvästä ja huonosta elämästä on alettu ulottaa myös muihin olentoihin kuin ihmisiin ja ettei hän mitenkään halua hillitä tätä keskustelua. Hyvinvointitutkimuksessaan hän halusi silti keskittyä ihmisilmiöille tyypillisiin hyvän elämän ilmiöihin, jotka edellyttävät symbolista kieltä ja liittyvät sosiaalisiin identiteetteihin. (Allardt 1998, 124.)¹

Allardt (1993, 89; 1998, 125) tiedosti, että tarpeiden määrittely ja tutkiminen on monimutkaisempaa ja vaikeampaa kuin käytettävissä olevien resurssien selvittäminen. Koska tarpeiden tyydyttämättömyys kytkeytyy huonoihin olosuhteisiin, hän kuitenkin perusti hyvinvointitutkimuksensa juuri tarpeisiin. Allardt (1976b, 23) määritteli hyvinvoinnin tilaksi, jossa ihmisillä on mahdollisuus saada keskeiset tarpeensa tyydytetyiksi. Kuten tunnettua, hän jaottelee tämän perusteella hyvinvoinnin having-, loving- ja being-ulosuuksiin. Allardt (1993, 89) luonnehtii kategorioitaan ihmisen kehityksen ja olemassaolon välttämättömyksiä ehdoksi. Samalla ne ovat yksilöllisen tarpeentyydytyksen arvoja (Allardt 1976a, 231). Kategorioilla on kuitenkin erilainen status: tyydytetyt having-tarpeet ovat toiminnan resurssit, kun taas loving- ja being-tarpeiden tyydyttäminen on päämäärä itsessään (Allardt 1984, 6).

¹ Sen sijaan HDLB-jäsenysty on sovellettu myös eläinten hyvinvointiin (Laatu 2012).

Tärkeä having–loving–being-jaottelun taustatekijä oli Allardtin tyytymättömyys resurssi- ja elintason keskeiseen hyvinvoinnin tarkastelemiseen. Hyvinvointia ei tule hänen mukaansa pelkistää aineellisista resursseista koostuvaksi, sillä ilmiö on huomattavasti monisäikeisempi (Allardt 1976b, 9; 1993, 89; 1996, 229). Hyvää elämää ja huonoja olosuhteita määriteltäessä tuleekin välttää patenttiratkaisuja ja yksiuotteisia luokitteluja. Tarveperustainen teoria tarjoaa resurssihin pohjautavaa käsitystä laajemmat kriteerit sille, mistä hyvä elämä muodostuu. (Allardt 1998, 124–125.)

Keskustellessaan Brundtlandin komission (WCED 1987) kestävä kehityksen määritelmästä Allardt (1991, 11) korosti, ettei huomiota tule suunnata vain aineellisten tarpeiden tyydyttämiseen, vaan kyse on ”koko hyvinvoinnista, jonka ihmiset kokevat sekä aineellisen elintasonsa että sosiaalisen ja luonnollisen ympäristönsä laadun perusteella”. Yhteiskuntapolitiikan ja kestävä kehityksen politiikan tulee siis perustua laajaan tarveperustaiseen hyvinvointinäkemykseen. Allardt (1984, 10) tähdentää, ettei mitään politiikkatoimenpiteitä tule harjoittaa fokuositumalla vain yhteen tai muutamaa hyvinvoinnin osatekijää siinä toivossa, että vaikutukset siirtyisivät yleiseen hyvinvointiin.

Etenkin Allardtin myöhempi tuotanto, jossa hän palaa päivittävästi 1970-luvun hyvinvointitutkimuksensa valintoihin, nivoutuu hänen huoleensa ympäristön tilasta. Nämä kirjoitukset osoittavat hänen olleen varsin tietoinen planeettamme luontoon kohdistuvista uhkista. Hän viittaa globaalin muutoksen tutkimusohjelmaan (ICSU 1986) ja sen tuloksiin ihmisen toiminnan vakavista haittavaikutuksista maapallolla. Niihin lukeutuivat esimerkiksi maapallon säteilytasapainon muutos, metsäpinta-alan pientyminen, biodiversiteetin vähentyminen ja globaalin ekosysteemin tasapainon heikentyminen. Yhteiskuntatieteilijät ovat Allardtin (1990, 10) mukaan heränneet myöhään vastaamaan näihin haasteisiin. Monet ovat olleet unessa näihin päiviin asti.

Allardt olikin aikaansa edellä ekologisten kysymysten integroimisessa yhteiskuntatieteisiin. Ensimmäisiä merkkejä tästä oli, että hänen hyvinvointitutkimuksessaan koettiin muutamassa luontoaktiiviteetteja sivuavassa kysymyksessä ottaa huomioon ympäristötekijöitä ja niihin liittyviä tarpeita. Myöhemmissä kirjoituksissaan Allardt kertoi pitävänsä yritystä sinänsä merkittävänä, vaikka hän olikin erittäin tyytymätön loppu-

tulokseen (Allardt 1981, 104; 1990, 13, 16, 19). Hän kehottikin yhteiskuntatieteilijöitä ponnistelemaan ankarammin selvittääkseen sosiaalisen elämän ja maapallosysteemin välisiä suhteita. Lisäksi hän esitti hyvinvoinnin käsitteen uudistamista ja laajentamista ympäristötekijöitä sisältäväksi sekä biologisen ja fyysisen ympäristön mittareiden lisäämistä aineellisen elintason indikaattoreihin. (Allardt 1990, 9–10, 16.) Myöhemmissä kirjoituksissaan hän liitti being-ulottuvuuteen tarpeen elää harmoniassa luonnon kanssa (Allardt 1993, 91; vrt. 1976a, 232.)

Allardt, kestävän hyvinvoinnin tutkimus ja HDLB-viitekehys

Allardt'n näkemys hyvinvoinnin moniulotteisuudesta ja tarveperustaisuudesta on äärimmäisen relevantti tämän päivän kestävyysmurroksen näkökulmasta. Myös omat tutkimuksemme ja muu kestävä hyvinvoinnin tutkimus (esim. Büchs & Koch 2017; Gough 2017) nojaavat tarvepohjaiseen hyvinvointinäkemykseen. Ne erkaantuvat siten vain aineelliseen hyvinvointiin keskittyvää tutkimuksesta. Tälle on yksinkertainen selitys: elintaso- ja kulutuskeskeinen kapea hyvinvointikäsitys on yksi merkittävimmistä kestäättömään kehitykseen johtaneista tekijöistä.

Vaikka Allardt (1976a, 231; 1976b, 30) pitääkin havingiä, lovingiä ja beingiä yksilöllisen tarpeentyydytyksen arvoina, niiden toteutumista voidaan tutkia myös yhteiskuntarakenteen tasolla. Eri aikakaudet ja yhteiskunnat eroavat toisistaan siinä, mitä tarpeita niissä painotetaan. Omista tutkimuksissamme kritisoimme sitä, että kulusyhteiskunnat ovat rakentuneet ennen kaikkea having-ulottuvuudelle muiden tarvekategorioiden jäädessä syrjään tai sille alisteisiksi.

Kestävän hyvinvoinnin näkökulmasta on merkille pantavaa, että Allardt (1976b, 42) mainitsee muotien ja mainosten tuottamat keinotekoiset tarpeet. Lisäksi Allardt (1976a, 229–230) erottaa tarpeet haluista.² Juuri halujen ja keinotekoisien tarpeiden lietsominen johtaa elintaso-keskeisyyteen. HDLB-viitekehyksessä erotetaan toisistaan Erich Frommin hengessä kohtuullinen,

2 Oma näkemykseni eroaa Allardtista (1976a, 229) siinä, että tarpeet liittyisivät hyvinvointiin ja halut onnellisuuteen. Näin on vain siinä käänteisessä merkityksessä, että nimenomaan haluaminen (kulutuskapitalismin ominaispiirre) estää ihmistä olemasta onnellinen.

olemassaoloa turvaava having ylimitoitetusta havingin painottamisesta. Ensinnä mainittu kuvastaa sitä, mitä ihminen tarvitsee säälliseen elämään. Sen sijaan aineellisen ”hyvän” ylenmääräinen kähmiminen kumpuaa haluista – toisin sanoen keinotekoisista tarpeista (Fromm 2011, 69–70; Helne & Hirvilampi 2021, 50.)

HDLB-viitekehystä ja Allardt'n ajattelua yhdistää sekin, että Allardt pitää tärkeänä Abraham Maslow'n (1993, 324) tarveteorian erottelua puutostarpeisiin (*deficiency needs*) ja kasvutarpeisiin (*growth needs*). Having-ulottuvuudella ilmenevillä puutostarpeilla on väistämättä ylärajansa. Kasvutarpeet taas ilmenevät loving- ja being-ulottuvuuksilla, eikä niillä ole ylärajaa. (Allardt 1976b, 41–42; Hirvilampi & Helne 2014, 2165; Helne & Hirvilampi 2019, 231.)

Yhä korkeampaa elintaso- tavoittelevissa yhteiskunnissa ei ole otettu huomioon resurssien käytön (ja tuhlauksen) vaikutuksia luontoon. Myös perinteinen hyvinvointitutkimus ja sosiaalipolitiikka ovat olleet sokeita ihmisen raskaalle jalanjäljelle maapallolla. Allardt (1998, 125–126) suhtautui ymmärtäväisesti siihen, että 1960-luvun lopun ruotsalaisessa elinolututkimuksessa ei mainittu ekologiaa kysymyksiä, sillä ne eivät olleet vielä nousseet poliittiselle agendalle. 1990-luvulle tultaessa ympäristökysymysten laiminlyöminen hyvinvointia tutkittaessa vaikutti kuitenkin Allardtista (1990, 13) kummalliselta ja vaikealta ymmärtää. Vielä kummallisempaa se on vuonna 2023.

Allardt'n näkemykset moniulotteisesta hyvinvoinnista ja vaatimus ympäristön integroimisesta hyvinvoinnin tutkimiseen olivat merkittäviä HDLB-viitekehystä kehittäessämme. Jatkoimme tältä maaperältä ottamalla vakavasti ajatuksen kaikkien elävien olentojen hyvinvoinnin turvaamisesta ja juurruttamalla kaikki hyvinvoinnin ulottuvuudet Allardtia selkeämmin ekosysteemiin perustaansa. HDLB-viitekehyksessä kaikkien tarpeiden tyydytyksen – siis hyvinvointimme – katsotaan olevan materiaalisesti, kokemuksellisesti ja henkisesti sidoksissa luontoon. HDLB-viitekehys on siten vahvasti relationaalinen. (Helne & Hirvilampi 2021, 45–53; Helne 2022.)

Myös Allardtia voisi luonnehtia relationalistiksi. Näin on ensinnäkin siksi, että hän kaipasi ympäristötekijöiden integroimista yhteiskunta- ja hyvinvointitutkimukseen sekä systemaattista tutkimusta siitä, miten fyysisen ja biologisen ympäristön tila suhteutuu ihmiselämän hyvien ja huonojen olojen kokonaisuuteen. Hän löysi kiinnostava-

van ympäristöolosuhteiden ja loving-ulottuvuuden välisen yhteyden: mikäli ympäristön tila huonontuu merkittävästi, ihmiset menettävät kykynsä toveruuteen, solidaarisuuteen ja rakkauteen. Hän esitti myös, että luontokontaktien tulee sisältyä hyvinvoinnin indikaattoreihin. (Allardt 1990, 17–19.)³

Toiseksi Allardt on relationalisti siinä merkityksessä, että hän moitti tutkimusta, jossa hyvinvointi ensin pirstotaan osatekijöihin ja sitten selvitetään, miten ihmiset ovat onnistuneet hankkimaan niihin liittyviä resursseja. Tällainen ei toimi, sillä ihmiset suhtautuvat elämäänsä kokonaisvaltaisesti. (Allardt 1996, 235.) Asian voisi muotoilla niinkin, että hyvinvoinnin kokonaisuus muodostuu osatekijöidensä relaatioissa.

Kolmanneksi Allardtın hyvinvointiteoria on relationaalinen myös sosiaalisessa merkityksessä; juuri tästä loving-ulottuvuudessa on kyse. Allardtın (1976a, 231–232) relationaalisuusajattelu on kuitenkin tässä kohden HDLB-viitekehysten relationaalisuutta suppeampaa. Hän tulkitsee loving-ulottuvuuden poikkeavan having- ja being-ulottuvuuksista siten, että kaksi jälkimmäistä liittyvät yksilöllisiin päämääriin ja resursseihin, kun taas loving-ulottuvuudella on kyse yksilöiden vuorovaikutussuhteista. Sen sijaan vahvasti relationaalisen HDLB-viitekehysten lähtökohtana on, että hyvinvoinnin toteutuminen sen kaikilla ulottuvuuksilla on aina ylyksilöllistä (Helne 2021). Tästä syystä hyvinvoinnin edistämiseen kuuluu velvollisuus parantaa muiden ihmisten ja olentojen hyvinvointia. Myös Allardt muistuttaa, että moraali ja käsitykset oikeasta ja väärästä muotoutuvat suhteessa toisiin ihmisiin ja ettei hyvinvoinnin tule olla egoistinen päämäärä. Solidaarisuuden vahvistaminen on siksi yhteiskunnan tärkeimpiä tehtäviä. (Allardt 1984, 19–20.) Solidaarisuuden hengessä Allardt (1990, 18) huomauttaa, että mahdollisuudesta elää puhtaassa ympäristössä on tullut asia, joka jakautuu hyvin epätasaisesti rikkaiden ja vähävaraisten ihmisen kesken.

Loving-ulottuvuus määritellään HDLB-viitekehyksessä Allardtia laajemmin eli siihen kuuluvat myös suhteet muihin eläviin olentoihin ja luontoon kohdistuva rakkaus ja myötätunto. Relationaalisuuden periaatteen mukaisesti loving-ulo-

tuvuus kattaa myös huolen tulevasta sukupolvi- ta sekä voi ilmetä alueellisesti asuinpaikkaan, kotimaahan tai koko maapalloon kohdistuvana kiintymyksenä ja välittämisenä. (Helne & Hirvilammi 2021, 50–51.) Allardtilla (1998, 126) oli samansuuntainen kriittinen huomio: hän totesi, että vaikka hänen 1970-luvun hyvinvointitutkimuksessaan pitäydyttiin läheisissä yhteisyyssuhteissa, useimmat ihmiset kokevat yhteisyyttä myös suurempiin yksiköihin, kuten alueisiin ja kansakuntaan.

HDLB-jäsennys siis poikkeaa Allardtın jäsen-nyksestä yhdellä kirjaimella. Allardtilla (1976a, 232, 236; 1976b, 47–48, 175–180, 206; 1981, 104; 1984, 8; 1993, 91) esiintyy käsite *doing* tai tekeminen joko sellaisenaan tai määriteltynä kiinnostavien asioiden tekemiseksi tai harrastus- ja vapaa-ajan toimintamahdollisuuksiksi. Hän kuitenkin sijoitti sen being-ulottuvuudelle. HDLB-jäsennyksessä *doing* on nostettu neljänneksi ulottuvuudeksi (alun perin Helne 2010, 131). Sittemmin on käynyt ilmi, että näin tehtäessä ei ilmeisesti toimittu Allardtın ajattelun vastaisesti. J. P. Roosin (1998, 25) mukaan Allardt esitti ainakin kerran, että having–loving–being-jaottelua tulisi täydentää *doing*-ulottuvuudella. Tämä tapahtui 1970-luvun lopulla eräässä suomalais-neuvostoliittolaisessa sosiologikokouksessa (Roosilta saadun henkilökohtaisen tiedon mukaan, Uusitalo & Simpura 2022, 40).

Allardt ja radikaali muutos

Allardtın ajankohtaisuudesta kertoo, että hänen kestävyyttä koskevat huomionsa pätevät nykyisinkin. Allardt (1991, 12) kirjoittaa kestäväen kehityksen olevan ”luonnon tilaa koskeva *kriittinen käsite*”, jota tarvitaan siksi, että nykyinen kehitys uhkaa vakavasti sekä luonnon tasapainoa että monia eliölajeja. Tavalla, joka tuo mieleen nykyisen planetaaristen rajojen tutkimuksen (Steffen ym. 2015; O’Neill ym. 2018) sekä donitsitalouden mallin (Raworth 2017), Allardt (1990, 15–17; 1993, 90) nostaa esiin tarpeen määritellä ympäristökuormituksen raja-arvot sekä ne kynnykset, joiden alapuolelle aineellisten tarpeiden

³ Frank Martela (2022, 570–571) kirjoittaa, että hyvinvoinnin nykytilan ohella on olennaista mitata myös hyvinvoinnin kestävyyttä. Vaikka hän sanookin, että ympäristön tilaa tulisi seurata, hän ei sisällytä luontoon liittyviä indikaattoreita hyvinvoinnin avainindikaattoreiden hahmotelmaansa.

tyydytys ei saisi jäädä.⁴ Tarpeentyydytyksen alarajan ajatuksen hän oli omaksunut Johan Galtungilta ja tämän kanssakirjoittajilta (Allardt 1993, 90). Erittäin kiinnostavaa on, että Galtung ym. (1975, 148) esittävät myös tarpeiden tyydytyksen ylärajan määrittämistä biosfääriin rajalliseen kantokykyn sekä epätasa-arvoon viitaten. Tätä päivänpolttavaa mutta edelleenkin kiistanalaista ajatusta Allardt ei kuitenkaan mainitse.

Taluskasvukriittinen degrowth-keskustelu on Suomessa verrattain tuoretta. Sen sijaan Allardt havaitsi jo 1980-luvulla ”niin sanottujen hyvinvointiyhteiskuntien” tulleen vaiheeseen, jossa optimismi ja usko jatkuvaan kasvuun on muuttunut pessimismiksi ja taluskasvun mahdollisuuksien ja hyötyjen epäilemiseksi. Hän piti täysin luonnollisena sitä, että sen ajan suosituimmat yhteiskunta-analyysit, kuten Rooman klubin raportti (Meadows ym. 1972) tai Fred Hirschin (1976) teos, käsittelevät kasvun rajoja. (Allardt 1984, 17.)

Allardt löytää 1950-luvun ja 1960-luvun alun kasvuoptimismille ja kasvu-uskulle selityksen: oletettiin, että jatkuva taluskasvu ja sen tuoma yksilöiden aineellisten resurssien lisääntyminen takaisi joka suhteessa riittävän hyvinvoinnin tason. Tällöin sivuutettiin se, että ihmisten mielessä hyvinvointi on jotain paljon moniulotteisempaa. Allardt arveli yhä useampien olevan pettyneitä hyvinvointipolitiikan saavutuksiin ja olevan vakuuttuneita siitä, että keskittyminen pelkästään aineellisten resurssien lisäämiseen ei ratkaisisi kaikkia yhteiskunnallisia ongelmia. (Allardt 1984, 18–19.)

Allardt vaikuttaa siis olleen tietoinen taluskasvun haittavaikutuksista. Hän toteaa, että euroopalaisissa yhteiskunnissa on kauan vallinnut moraalikäsite, joka hyväksyy luonnon kuormittamisen taluskasvun edistämiseksi. Kuin tämän vastapainoksi hän viittaa mielipidemittauksiin, joiden mukaan niiden osuus, jotka pitävät ympäristöongelmien ratkaisemista taluskasvua tärkeämpänä, on selvästi lisääntynyt useissa maissa. Asennemuutos ei kuitenkaan ole riittävästi muuttanut käyttäytymistä. (Allardt 1991, 13, 18.) Lisäksi Allardt ja Uusitalo (1972, 11) kirjoittivat jo viisikymmentä vuotta sitten, että BKT ei ole riittävä hyvinvoinnin mittari. Tästä tunnutaan toisinaan vieläkin puhuttavan kuin uudesta havain-

nosta. Allardt (1998, 132) suhtautuu kriittisesti myös siihen uusliberalistiseen ajatukseen, että ihmisen rationaalisuus koostuisi vain pyrkimyksestä maksimoida taloudellisia etuja.

Allardt in ajattelu oli radikaalia myös siksi, että hän kohdisti rankkaa kritiikkiä hyvinvointivaltion perusasetuksiin. Hänestä oli huomattavan hämmäntävää, että ”sama valtiokoneisto, joka on vapaaehtoisesti sisällyttänyt hyvinvointiarvot yhteiskunnallisiin päämääriinsä, toimii monessa suhteessa näiden arvojen vastaisesti. Useimmat niin sanotut hyvinvointivaltiot joko hyväksyvät kilpavarustelun tai tukevat sitä ja ovat osallisena teknologisessa kehityksessä, joka tuottaa ekologisia riskejä jne.” (Allardt 1984, 20; ks. myös Helne 2016.)

Allardt vetää tästä suoran yhteyden valtarakenteen ulkopuolella nousseihin protesteihin. Etenkin nuoret ja suhteellisen hyvin koulutetut ihmiset esittävät vaatimuksia, jotka poikkeavat perinteisistä hyvinvointikäsitteistä ja joita on siksi vaikea sovittaa hyvinvointivaltion traditionaaliseen arvojärjestelmään. (Allardt 1984, 20.) Huomio on jälleen täysin ajankohtainen, mitä tulee esimerkiksi valtakoneiston kykyyn käsitellä Elokapiinan vaatimuksia.

Tämän vuosituhatosen alussa muotoutumaan lähtenyt kestävyystiede on lähtökohdiltaan normatiivista ja systeemisen muutoksen tarpeeseen sitoutunutta. Tämä on perinteisen, kuvailuun ja selittämiseen pyrkivän yhteiskuntatieteen näkökulmasta kyseenalaista. Allardt (1991, 15) voitaneen pitää myös kestävyystieteen edelläkävijänä, sillä hän asettuu kannattamaan tavoitehakuista tutkimusotetta, jossa ”ensin määritellään tai rajataan pahan pidettävä tila ja sitä ylläpitävät noidankehät ja sen jälkeen etsitään keinoja pahan tilan muuttamiseksi ja noidankehien murtamiseksi”.

Luonnon liiallinen kuormitus ja luonnonympäristön huonontuminen ovat Allardtille niitä pahoja tiloja, jotka on ”ehdottomasti pysäytettävä”. Tähän ei päästä kuin supistamalla kulutusta kehittyneissä maissa. Lisäksi tarvitaan tuotantorakenteen muuttamista, mutta sen Allardt ei usko mahdollistuvan ilman radikaalia kysynnän eli kulutuksen vähentämistä. (Allardt 1991, 15.) Allardt (1984, 20) mainitsee myös tarpeettomien töiden ja perinteisen mittaisten työpäivien ongelman tavalla, joka tuo mieleen uudemman keskustelun kestävämmästä työstä (esim. Kasvio 2014; Helne & Hirvilampi 2021, 33–37; Hiilamo 2020).

4 Allardt (1990, 16–17; 1993, 90) huomauttaa kuitenkin, että yksittäisten kansalaisten hyvinvointia tutkittaessa tulisi selvittää heidän ympäristöolojensa eroja, minkä vuoksi koko kansakuntaa tai ihmiskuntaa koskevat tiedot eivät olisi kovin hyödyllisiä.

Kaiken kaikkiaan kestävä kehitys ja taistelu paremman ympäristön puolesta ja luonnon hävitystä vastaan edellyttävät Allardt'n (1991, 22) mukaan niin ihmisen, hänen teknologiansa kuin hänen taloutensakin radikaalia muuttamista. Sillä, että hyvinvointikäsitys on tarve- ja samalla arvoperustainen, on tässä muutoksessa tärkeä rooli (Helne & Hirvilammi 2019, 227–229). Allardt (1981, 102) toteaa, että tarpeisiin nojaava lähtökohta auttaa yhteiskunnallisten päämäärien ja prioriteettijärjestyksen asettamisessa.

Allardt (1991, 16–22) esittää neljä kestävän kehityksen ehtoa: ympäristöystävällisen taloudellisen kannustinjärjestelmän, uuden moraalin, uuden todellisuuskäsityksen ja uudet sosiaaliset liikkeet. Perustavin näistä on uusi todellisuuskäsitys. Juuri sen ajamisessa sosiaaliset liikkeet ovat keskeisiä. Koska kaikki toimintamme nojaa johonkin todellisuuskäsitykseen, kestävä kehitys edellyttää sen muuttamista: todellisuuskäsitystä vaihtamalla vaihtuu todellisuuskin. Tämä on edellytys myös sille, että nykyisenlaisen kapitalistisen talousjärjestelmän moraalikäsitys, jossa luontoa saa kuormittaa talouskasvun nimissä, korvautuu uudella moraalilla. Uudenlainen moraalipiiristä puolestaan mahdollistaa uudenlaisen solidaarisuuden, jonka piirissä ovat muissa maanosissa elävät ihmiset ja tulevat sukupolvet. Lisäksi uusi moraalipiiristä mahdollistaa ympäristörakenteiden ankaramman rankaisemisen ja voimakkaamman leimaamisen. (Allardt 1991, 18–19.)

Allardt'n ajatukset todellisuus- ja maailmankuvamme muuttamisesta tulevat lähelle HDLB-viitekehitykseen sisältyvää ajatusta paradigmamuutoksen välttämättömyydestä: kestävyysmurroksen ehto on täysin ihmiskeskeisen paradigman korvaaminen relationaalisella paradigmatilla (Hirvilammi & Helne 2014). Tarvitaan toisin sanoen kumousta siinä, miten ihminen ymmärtää minuutensa ja paikkansa maailmankaikkeudessa.

Mitä teknologiaan tulee, sen kehittäminen tulisi Allardt'n (1990, 9) mukaan kytkeä paremmin sosiaalisiin ja humanistisiin päämääriin ja inhimillisen hyvinvoinnin päämäärään; jätettömän teknologian kehittäminen ja hyvinvoinnin edistäminen siis kulkevat käsi kädessä.

Allardt korostaa, että taloudellisiin päätöksiin ja hyvinvointipolitiikkaan liittyy aina eettisiä näkökohtia. Siksi kansantalouden ja hyvinvointipolitiikan eettinen analyysi on äärimmäisen tärkeää. (Allardt 1998, 132.) Allardt'n vaatimus on jälleen nykynäkökulmastakin ajankohtainen: julkinen yhteiskunta- ja talouspolitiikan eettisyyden pohti-

minen on harvinaista, ja keskustelua hallitsee kysymys hyvinvointivaltion rahoittamisesta ja menoleikkauksista.

Allardt nostaa esiin myös kansalaishyveet ja -velvollisuudet ja toteaa, että ne ovat jääneet käsittelemättä pohjoismaisessa hyvinvointitutkimuksessa. Hän katsoo yhteiskunnan tulleen sellaiseen kehitysvaiheeseen, ettei velvollisuuksien ja hyveiden analyysiä voi jättää pois hyvinvointikeskustelusta. (Allardt 1996, 232; 1998). Vaikka Allardt ei tässä yhteydessä viittaakaan ympäristöseikkoihin, on ajatuksella selvä liittymäkohta nykyiseen keskusteluun eettisestä ja vihreästä kuluttajuudesta. Hyvinvointi ja kestävyys ovat ennen kaikkea eettisiä tavoitteita.

Eettisyyden ja hyveiden ohella ja niihin nivoutuen myötätunto saa sijansa Allardt'n hyvän elämän pohdinnoissa. Hyvään yhteiskuntaan kuuluu, että myötätunnon puuttumisen eri muotoja paljastetaan, niihin puututaan ja niitä vastaan taistellaan (Allardt 1998, 127). Ohje pätee edelleen.

Lopuksi

Erik Allardt kirjoitti kaukonäköisesti kestävän kehityksen edellyttämistä muutoksista. Näihin lukeutuvat hyvinvointikäsitteen laajentaminen aineettomaan suuntaan, luonnon integroiminen yhteiskunta- ja hyvinvointitutkimukseen, talouskasvun nimissä tehdyn luonnon kuormittamisen lopettaminen, maapallon kantokyvyn kunnioittaminen, kulutuksen vähentäminen ja ympäristörakenteiden ankarampi rankaiseminen. Hän peräänkuulutti yhtäältä hyvinvointipolitiikan eettistä arviointia ja toisaalta kansalaishyveiden ja -velvollisuuksien kunnianpalautusta. Perustavimmaksi muutokseksi hän nostaa uuden todellisuuskäsityksen omaksumisen.

Jos yrittää olla optimistinen, muutoksen merkkejä voi nähdä. Luontokriisi on viimein päässyt poliittiselle agendalle, joskin radikaalit toimenpiteet puuttuvat. Kestävän hyvinvoinnin käsite on valtavirtaistunut ja hyvinvointitaloudesta ja sen indikaattoreista keskustellaan vilkkaasti. Alituisena vaarana vaanii silti vihreän siirtymän, kestävän hyvinvoinnin ja hyvinvointitalouden edistämisen kytkeminen talouskasvun (”kestävän”, ”vihreän” tai ”inklusiivisen kasvun”) turvaamiseen. Tällainen epäpyhä liitto hämähäyttää sitä, että hyvinvointi koko moniulotteisuudessaan – ei suinkaan talouskasvu – on arvo

ja toiminnan lopullinen päämäärä. Niin kauan kuin tätä ei sisäistetä, kestävyysmurros karkaa yhä kauemmas tulevaisuuteen (ks. SYKE 2018; Fanning ym. 2022).

Kuten Allardt sanoo, hyvinvoinnissa on yhtäältä kyse toivotun asiain tilan saavuttamisesta ja arvo-

jen asettamisesta ja toisaalta huonojen olosuhteiden poistamisesta. Kestävän hyvinvoinnin tavoitteissa yhdistyvät nämä molemmat: pyrkimyksenä ja visiona on planetaarinen hyvinvointi, joka puolestaan edellyttää sitä, että kestävä kehitys pysäytetään.

KIRJALLISUUS

- Alapuro, Risto & Alestalo, Matti & Simpura, Jussi & Sinnemäki, Aino & Sundberg, Jan & Uusitalo, Hannu (2023) Erik Allardt. Modernin Suomen sosiologi. Tampere: Vastapaino (tulossa).
- Allardt, Erik (1976a) Dimensions of welfare in a comparative Scandinavian study. *Acta Sociologica* 19 (3), 227–239.
- Allardt, Erik (1976b) Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Porvoo: WSOY.
- Allardt, Erik (1981) Experience from the comparative Scandinavian welfare study, with a bibliography on the project. *European Journal of Political Research* (9), 101–111.
- Allardt, Erik (1984) Shifting sources of Discontent: The new subjectivism. *Scandinavian Journal of Development Alternatives* 3 (2), 3–24.
- Allardt, Erik (1990) Human welfare and non-waste technology. In A. Johansson (ed.) *Technology and environment. Facing the future*. Helsinki: Finnish Academies of Technology, 9–22.
- Allardt, Erik (1991) Kestävän kehityksen yhteiskunnallisista edellytyksistä. Teoksessa Ilmo Massa & Rauno Sairinen (toim.) *Ympäristökysymys. Ympäristöuhkien haaste yhteiskunnalle*. Helsinki: Gaudeamus, 11–23.
- Allardt, Erik (1993) Having, Loving, Being. An alternative to the Swedish model of welfare research. In Martha Nussbaum & Amartya Sen (eds.) *The quality of life*. Oxford: Clarendon Press, 88–94.
- Allardt, Erik (1996) Hyvinvointitutkimus ja elämänpolitiikka. *Janus* 4 (3), 224–241.
- Allardt, Erik (1998) Det goda samhället: Välfärd, livsstil och medborgardygder. *Tidsskrift for Velferdsforskning* 1 (3), 123–133.
- Allardt, Erik & Uusitalo, Hannu (1972) Dimensions of welfare in a comparative study of the Scandinavian societies. *Scandinavian Political Studies* (7), 9–26.
- Benjamin, Saija & Koirikivi, Pia & Kuusisto, Arniika (2022) Nuorten elämäntilanteen haasteita ja vastoinväkymisiä: Näkökulmia resilienssiin kestävästä hyvinvoinnin teorian valossa. *Nuorisotutkimus* 40 (3), 59–76.
- Büchs, Milena & Koch, Max (2017) *Postgrowth and Wellbeing: Challenges to Sustainable Welfare*. London: Palgrave Macmillan.
- Fanning, Andrew & O'Neill, Daniel & Hickel, Jason & Roux, Nicolas (2022) The social shortfall and ecological overshoot of nations. *Nature Sustainability*, 5 (1), 26–36.
- Fromm, Erich (2011) *To have or to be? (Uusintapainos, alkuperäinen 1976.)* New York: Continuum.
- Galtung, Johan & Guha, A. & Wirak, A. & Sjlie, S. & Cifuentes, M. & Goldstein, H. (1975) *Measuring World Development*. *Alternatives* 1 (1), 131–158.
- Gough, Ian (2017) *Heat, Greed and Human Need: Climate Change, Capitalism and Sustainable Well-being*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Helne, Tuula (2010) Ilmasto muuttuu, muuttuuko ihmisen? Näkökulmia ilmaston lämpenemisen ja ajatusilmastomme yhteyksiin. Teoksessa Marjatta Bardy & Sanna Parrukoski (toim.) *Hyvinvointi ilmastomuutoksen oloissa? Keskustelunavauksia tulevaisuusvaliokunnalle*. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, 130–136.
- Helne, Tuula (2016) Vakuutus kasvugeneraattorina: päästötöntä edistystä? *Janus* 24 (2), 156–171.
- Helne, Tuula (2019) Being matters. A holistic conception of well-being in the shift towards strongly sustainable societies. In Karl Johan Bonnedahl & Pasi Heikkurinen (eds.) *Strongly sustainable societies*. London: Routledge, 229–246.
- Helne, Tuula (2021) Well-being for a better world. The contribution of a radically relational and nature-inclusive conception of well-being to the sustainability transformation. *Sustainability: Science, Practice and Policy* 17 (1), 221–231.
- Helne, Tuula (2022) Voicing relationality: the nature connectedness of young Finnish adults in the promotion of sustainability. *Sustainability: Science, Practice and Policy* 18 (1), 220–230.
- Helne, Tuula & Hirvilampi, Tuuli (2015) *Wellbeing and Sustainability. A Relational Approach*. *Sustainable Development* 23 (3), 167–175.
- Helne, Tuula & Hirvilampi, Tuuli (2017) The relational conception of wellbeing as a catalyst of the ecosocial transition. In Aila-Leena Matthies & Kati Närhi (eds.) *The ecosocial transition of societies. The contribution of social work and social policy*. New York: Routledge, 36–53.
- Helne, Tuula & Hirvilampi, Tuuli (2019) *Having, Doing, Loving, Being. Sustainable well-being for a post-growth society*. In Ekaterina Chertkovskaya &

- Alexander Paulsson & Stefania Barca (eds.) *Towards a political economy of degrowth*. London: Rowman & Littlefield, 225–241.
- Helne, Tuula & Hirvilammi, Tuuli (2021) *Puristuksissa? Nuoret ja kestävä hyvinvoinnin ehdot*. Helsinki: Kelan tutkimus.
- Helne, Tuula & Hirvilammi, Tuuli (2022) *Balancing needs: young unemployed Finnish adults' discourse on well-being and its relation to the sustainability transformation*. *Sustainability: Science, Practice and Policy* 18 (1), 158–170.
- Helne, Tuula & Hirvilammi, Tuuli & Laatu, Markku (2012) *Sosiaalipolitiikka rajallisella maapallolla*. Helsinki: Kela.
- Hiilamo, Heikki (2020) *Ilmastonmuutos, kestävyysvaje ja sotu-uudistus*. *Yhteiskuntapolitiikka* 85 (2), 197–203.
- Hiilamo, Heikki (2021) *Koronakriisin sosiaalinen velka. Miten pandemia vaikuttaa laaja-alaiseen hyvinvointiin? Impulsseja, lokakuu 2021*. Helsinki: Kalevi Sorsa -säätiö
- Hiilamo, Heikki (2022) *Hyvinvointitalous Naurussa*. *THL-blogi* 27.1. 2022. <https://blogi.thl.fi/?s=naurussa> (luettu 2.2. 2023).
- Hirsch, Fred (1976) *Social limits to growth*. London: Routledge.
- Hirvilammi, Tuuli (2015) *Kestävän hyvinvoinnin jäljillä. Ekologisten kysymysten integroiminen hyvinvointitutkimukseen*. Helsinki: Kela, Sosiaali- ja terveysurvan tutkimuksia 136.
- Hirvilammi, Tuuli & Helne, Tuula (2014) *Changing Paradigms. A Sketch for Sustainable Wellbeing and Ecosocial Policy*. *Sustainability* 6 (4), 2160–2175.
- ICSU (International Council of Scientific Unions) (1986) *The International Geosphere-Biosphere Programme: A study of Global Change*. Bern.
- Kasvio, Antti (2014) *Kestävä työ ja hyvä elämä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Korhonen, Satu & Alanko, Leena & Jalonen, Kari & Hiilamo, Heikki & Ahokas, Jussi & Rouvinen-Wilenius, Päivi & Hirvelä, Aarni (2022) *Kohti hyvinvointitalouden ohjausmallia. Hyvinvointilähtöisen politiikkaohjauksen ja hallinnan näkökulmia sosiaaliturvan kehittämisessä sekä yhteiskuntapolitiikassa*. Helsinki: Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022:49.
- Laatu, Markku (2012) *Lemmikkieläimet hyvinvoinnin ja sosiaalisen turvan tuottajina*. Teoksessa Tuula Helne & Tiina Silvasti (toim.) *Yhteyksien kirja. Etappeja ekososiaalisen hyvinvoinnin polulla*. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 255–270.
- Laatu, Markku & Hirvilammi, Tuuli & Helne, Tuula (2012) *Se pyörii sittenkin! Kohti ekologisesti ja sosiaalisesti kestävä hyvinvoinnin kehää*. Teoksessa Antti Alaja (toim.) *Kriisikierteestä hyvään kehään*. Kalevi Sorsa -säätiön julkaisuja 4/2012. Helsinki, 95–130.
- Martela, Frank (2022) *Hyvinvoinnin mittausta edellyttää hyvinvoinnin teoriaa*. Erik Allardt'n hyvinvoinnin ulottuvuudet päivitettyinä nykyaikaan. *Yhteiskuntapolitiikka* (87) 5–6, 565–572.
- Maslow, Abraham (1993) *The farther reaches of human nature*. (Uusintapainos, alkuperäinen 1971.) London: Penguin Books.
- Meadows, Donella & Meadows, Dennis & Randers, Jørgen & Behrens III, William W. (1972) *The limits to growth*. New York: Universe Books.
- O'Neill, Daniel & Fanning, Andrew & Lamb, William & Steinberger, Julia (2018) *A good life for all within planetary boundaries*. *Nature Sustainability* 1 (2), 88–95.
- Popper, Karl (1969) *Conjectures and Refutations*. 3rd edition. London: Routledge.
- Raworth, Kate (2017) *Doughnut economics. Seven ways to think like a 21st-century economist*. Chelsea: Chelsea Green Publishing.
- Roos, J. P. (1998) *Mitä on elämänpolitiikka? Teoksessa J. P. Roos & Tommi Hoikkala (toim.) Elämänpolitiikka*. Helsinki: Gaudeamus, 20–33.
- SOSTE (2023) *Hyvinvointitalous seuraavan hallitusohjelman keskiöön! (soste.fi)* (luettu 3.3.2023).
- Steffen, Will & Richardson, Katherine & Rockström, Johan ym. (2015) *Planetary boundaries. Guiding human development on a changing planet*. *Science* 347 (6223), 1259855
- SYKE (2018) *Kestävään hyvinvointiin on vielä matkaa*. https://www.syke.fi/fi-FI/Suomi_ja_kestava_hyvinvointi (luettu 16.3.2023).
- Uusitalo, Hannu & Saari, Juho & Laihiala, Tuomo (2022) *Hyvinvoinnin muutos ja pysyvyys. Allardt-hyvinvointi Suomessa 1972 ja 2017*. Helsinki: Into.
- Uusitalo, Hannu & Simpura, Jussi (2022) *Erik Allardt hyvinvoinnin tutkijana*. Teoksessa Hannu Uusitalo & Juho Saari & Tuomo Laihiala (toim.) *Hyvinvoinnin muutos ja pysyvyys. Allardt-hyvinvointi Suomessa 1972 ja 2017*, 19–63. Helsinki: Into.
- WCED (World Commission on Environment and Development) (1987) *Our Common Future*. Oxford: Oxford University Press.

TIIVISTELMÄ

Tuula Helne: Edelläkävijä Erik Allardt. Miksi Allardtin hyvinvointiajattelu sopii nimenomaan kestävän hyvinvoinnin tutkimukseen?

Erik Allardtin hyvinvointiteoria on viime aikoina saanut runsaasti huomiota. Hänen hyvinvointitutkimustaan on arvioitu tämän päivän näkökulmasta ja sen tuloksia on vertailtu uudempiin aineistoihin. Lähiaikoina ilmestyy Allardtin sosiologiaa ja sen merkitystä käsittelevä artikkelikokoelma. Jo pidempään Allardtin hyvinvoinnin ulottuvuuksia on sovellettu uudella tavalla kestävän hyvinvoinnin HDLB-viitekehityksessä. HDLB-jäsenystä on ehdotettu perustaksi hyvinvointitalouden mittaristolle. Sitä on myös käytetty pandemian hyvinvointivaikutusten arviointiin ja nuorten resilienssin tutkimiseen. Allardtin sosiologia elää siis uutta kultakautta. Lukuun ottamatta HDLB-tutkimuksia Allardtin näkemyksiä hyvinvoinnin tai hyvinvointitutkimuksen ja luonnon välisestä suhteesta ei kuitenkaan ole käsitelty, vaikka hänen kirjoituksistaan löytyy selkeä ympäristöhuolen juonne. Tämä analyysi keskittyy edellä mainitun aukon paikkaamiseen. Se täydentää tehtyä ja tekeillä olevaa Allardt-tutkimusta ajankohtana, jona ekologista monikriisiä ei voi enää sivuuttaa hyvinvointitutkimuksessa. Kirjoituksessa nostetaan esiin Allardtin vähemmälle huomiolle jääneitä kestävyysmurroksen kannalta

olennaisia tekstikohtia ja tekstejä sekä tarkennetaan ja perustellaan niihin nojautuen sitä, miksi Allardtin hyvinvointiajattelu soveltuu lähtökohtaisesti juuri kestävän hyvinvoinnin tutkimukseen.

Analyysi käynnistyy Allardtin laajan tarvepohjaisen hyvinvointiteorian olennaisten kohtien esittelyllä kestävän hyvinvoinnin näkökulmasta. Sen jälkeen siirrytään analysoimaan Allardtin teorian ja HDLB-viitekehityksen suhdetta, minkä jälkeen avataan Allardtin ympäristöajattelun radikaalia luonnetta. Analyysi näyttää, että etenkin Allardtin myöhempi tuotanto, jossa hän palaa päivittävästi 1970-luvun hyvinvointitutkimuksensa valintoihin, nivoutuu hänen huoleensa ympäristön tilasta. Kirjoitus avaa siten uuden näkökulman Allardiin hyvinvoinnin teoreetikkona. Samalla se osoittaa hänen näkemystensä ympäristön integroimisesta yhteiskunta- ja hyvinvointitutkimukseen, maapallon kantokyvyn rajoista, luonnon kuormittamisesta talouskasvun nimissä, kulutuksen vähentämisestä, uudesta todellisuuskäsityksestä, uudesta moraalista sekä myötätunnon, kansalaishyveiden ja -velvollisuuksien ja yhteiskuntapolitiikan eettisen analyysin tarpeesta olevan radikaaleja tänäkin päivänä. Analyysi osoittaa, miksi Allardtin hyvinvointiajattelu on edelleen ajankohtaista kestävyysmurrosta tavoiteltaessa.

KIRJOITAJA

Helne, Tuula, VTT, johtava tutkija, Kelan tutkimusyksikkö (tuula.helne[at]saunalahti.fi)